

Straatgras

Berichten uit het Natuurmuseum Rotterdam

in deze Straatgras:

- de niet te stuiten opmars van *Corbicula* in Zuid-Holland
- muurplanten op de pijlers van de spoorbrug over de Nieuwe Maas
- de 'boobytrap'spinnen van de Calandstraat zijn er niet meer
- column: Het kind van de rekening
- aanwinsten juli - december 1993
- museumnieuws: algemeen verslag Rumphius Biohistorische Expeditie nu in de museumwinkel

Vrijdag 10 december opende onder grote belangstelling de tentoonstelling IN HET VOETSPOR VAN RUMPHIUS. Dr. W. Backhuys deed in een geanimeerde voordracht 'de blinde ziener van Ambon' herleven, waarna de aanwezigen onder het genot van een glaasje Pisang Ambon de tentoonstelling inwijdde. De tentoonstelling vertelt over het leven en werk van Rumphius (1627-1702) en geeft een overzicht van het verloop en de resultaten van de Rumphius Biohistorische Expeditie die in 1990 de kustwateren van Ambon op het aanwezige zeeleven onderzocht.

Nog t/m 17 april in het museum

de eerste strandvondst en meer duidelijkheid over de naamgeving

De invasie van *Corbicula fluminalis* en *Corbicula fluminea* in de Nederlandse rivieren blijkt volstrekt onstuitbaar. Al in eeneerder artikel in Straatgras (jaargang 4 (1992), no. 1) schreef ik daarover, en dan met name over vondsten van deze allochtoon in de Rijnmond-regio. Sindsdien is het aantal vondstmeldingen van de mossels in Nederland nauwelijks meer bij te houden. Ze zijn o.a. aangetroffen in Rijn en Nederrijn, Lek, Waal en Maas, de IJssel, vervolgens in het Ketelmeer, maar ook al in het IJ te Amsterdam. Als gevolg van het veelvuldig voorkomen in zandbodems van de Maas, en doordat uit de Maas zand wordt gewonnen voor bestratingsdoeleinden, worden de mossels ook gevonden in bestratingszand. Dat leidde tot het vinden van nog levende doubletten midden in ons eigen Museumpark, toen daar de blauwe klinkers werden aangelegd (aanw.nr. 93-037).

De meeste meldingen worden gepubliceerd in het Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging, waar blijkt dat de oorspronkelijk uit Azië afkomstige mossels een groot aantal biologen tot verzamelen aanzetten. Het Correspondentieblad is daarmee de bron voor veel *Corbicula*-kennis geworden, dankzij de speurzin van lieden als Moolenbeek, Gittenberger, Van Peursen, Bij de Vaate, Hovestadt, en vele anderen.

eerste strandvondst

Corbicula is een mossel van het zoete water, die bij voorkeur leeft in helder water en in een zandige bodem. Het water moet liefst ook stromen en niet stilstaan. De Aziatische mossels prefereren bovendien een niet al te koude temperatuur, vandaar dat ze veelvuldig kunnen worden aangetroffen bij koeluitlaten van elektriciteitscentrales. Juist daar is het water helder, stromend en niet te koud. Het is momenteel nog volstrekt onbekend hoe *Corbicula* een strenge winter zou doorstaan. Waarschijnlijk zullen populaties bij koeluitlaten dan wel overleven en voor herbevolking kunnen zorgdragen. Er is ook sprake van een zekere tolerantie voor een hoger zoutgehalte. Toch

kan *Corbicula* niet in zeewater leven. Om die reden ligt het dan ook niet voor de hand dat we de mossels op het strand zullen aantreffen. Het is daarom ook verrassend dat ik op 27 december 1993 op het strand van Hoek van Holland een tweetal vers dode doubletten vond. De twee lagen ca. 3 meter onder de vloedlijn bij hoog water, in een klein poeltje, schuin tegenover restaurant 'de Noorderpier'. Dit is ongeveer 800 meter ten Noorden van de Noorderpier. Beide doubletten zijn voor het Natuurmuseum verzameld (aanw.nr. 93-579); het gaat om *Corbicula fluminea*.

Een tweede zoektocht, enkele dagen later, vond bij laag water plaats tussen de plek waar de doubletten lagen en de Noorderpier zelf. Bij deze gelegenheid werden geen nieuwe *Corbicula*'s gevonden, wat de zeldzaamheid van de vondst bevestigt.

afstand

Omdat *Corbicula* weliswaar brakwater-bestendig is, maar zeker niet in zee leeft, moeten de doubletten van de rivier afkomstig zijn. Tot nu toe was de meest westelijke vondstmelding die van de kop van de Leuvehaven in het Centrum van Rotterdam langs de Nieuwe

Figuur 1 Buitenkant van de schelpen van *Corbicula fluminea* (links) en *C. fluminalis* (rechts). *C. fluminalis* heeft een finer ribbelpatroon en een meer toegekepen punt (foto: A.D.P. van Peursen)

Maas (aanw.nr. 92-294), en de Carnisse Grienden t.o. Heinenoord langs de Oude Maas (aanw.nr. 92-139). Nu is westelijker niet echt gezocht (dat zal nu zeker gaan gebeuren), maar het lijkt aannemelijk dat ook in de Nieuwe Maas /Nieuwe Waterweg *Corbicula* kan voorkomen, althans op die plaatsen waar niet permanent een zoutwig aanwezig is. Dode exemplaren, al dan niet geholpen door de aanwezigheid van rotingsgas tussen de kleppen, zullen de rivier met de stroom mee kunnen verlaten, in zee terechtkomen en uiteindelijk op het strand aanspoelen. Daar moet dan in elk geval de gehele Noorderpier, met een lengte van 3,5 kilometer, voor worden 'genomen', een flinke afstand. Verder onderzoek, wellicht juist noordelijker van de huidige vindplaats, zal moeten uitwijzen of dit verschijnsel vaker voorkomt.

twee soorten

Over de juiste naamgeving van de twee voorkomende mosselsoorten bestond tot voor kort veel onduidelijkheid. Die onduidelijkheid is grotendeels veroorzaakt doordat de beide soorten nogal veel op elkaar lijken, maar zeker ook doordat er maar liefst drie soorten zijn met sterk gelijkende namen: *Corbicula flumi-*

nalis, *Corbicula fluminea*, en *Corbicula fluviatilis*. Drie keer 'flu' dus! Alle drie de namen zijn inmiddels ruimschoots gebruikt voor het Nederlandse vondstmateriaal. Maar slechts twee ervan zijn - volgens de huidige stand van zaken - juist: *Corbicula fluminea* en *fluminalis* komen in Nederland voor. De derde soort, *fluviatilis*, komt niet bij ons voor, maar wel in bv. de Nijl in Egypte. Bij nadere beschouwing zijn *fluminea* en *fluminalis* ook niet echt moeilijk onderscheidbaar.

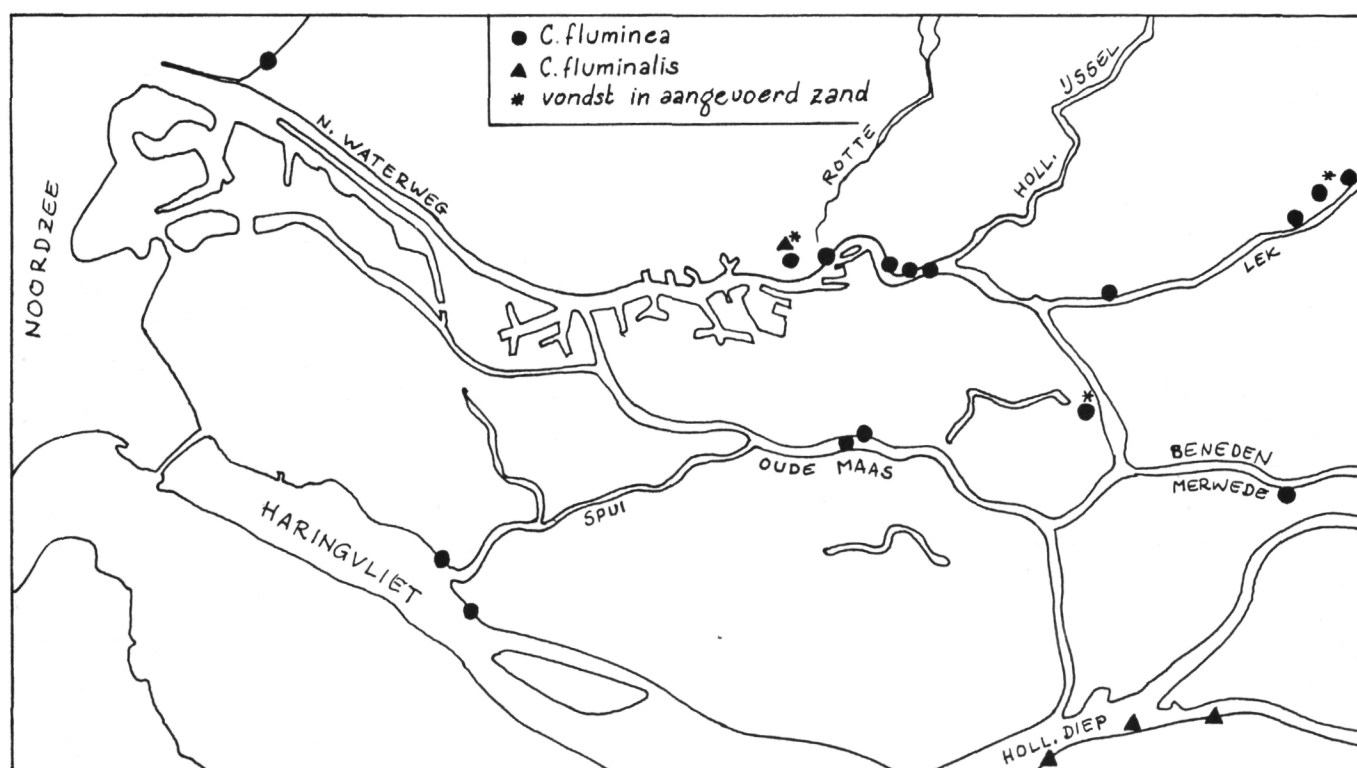
Corbicula fluminalis is:

- fijner geribbeld,
- van boven meer toegeknepen,
- van binnen paarser dan *Corbicula fluminea*.

De verschillen zijn vooral duidelijk als je de twee soorten naast elkaar kunt bekijken. In figuur 1 is dat dan ook gedaan: links een *fluminea* en rechts een *fluminalis*.

Nu de verschillen duidelijk zijn, is het ook mogelijk om na te gaan welke van de twee soorten in het Rijnmond-gebied voorkomen. Dat levert het verrassende resultaat op dat alleen *fluminea* hier blijkt te leven. *Corbicula fluminalis* is wel bekend van oostelijker streken, o.a. de Maas en de Waal. De tot nu toe enige

Figuur 2 De huidige stand van de verspreiding van de beide soorten korfmossels in het Rijnmond-gebied

'vindplaats' van *fluminalis* in onze regio is het bestratingszand in het Museumpark, dat ergens uit de Maas afkomstig moet zijn. Materiaal van de Oude Maas (Carnisse Grienden, Heinenoord), van de Nieuwe Maas (Schaardijk, Nesserdijk, Leuvehoofd) en ook de aanspoelsels bij Hoek van Holland behoren zonder uitzondering tot de grofgeribde vorm: *Corbicula fluminea*. Daarmee is een vergissing uit mijn eerdere Straatgras-artikel weer rechtgezet. In figuur 2 heb ik getracht een actueel overzicht te geven van de vondsten in onze regio, aan de hand van literatuurgegevens en van het eigen materiaal van het museum.

korfmosse

Intussen hebben de beide soorten ook een Nederlandse naam: de Aziatische korfmossel (= *fluminea*) en de toegeknepen korfmossel (= *fluminalis*). Dat laatste vanwege de meer toegeknepen vorm van de schelp. Wat de mossels met een korf te maken hebben, is mij niet duidelijk, maar wellicht is sprake van een klakkeloze vertaling van het Duitse 'Körbchenmuschel'. Hoe dan ook, op het gebied van de verspreiding in Nederland is nog steeds het laatste woord niet geschreven. Wie meldt de eerste toegeknepen korfmossel in de Rijnmond-regio?

Jelle W.F. Reumer

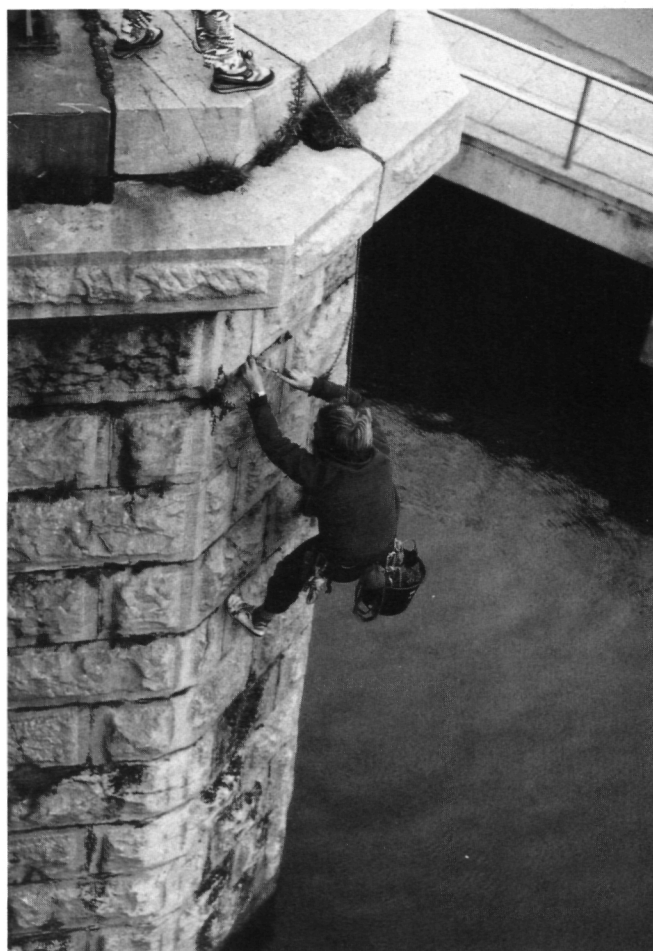
BOTANISCH ALPINISME IN ROTTERDAM

Op 9 oktober 1993 werd op een wel heel bijzondere wijze de collectie van het Natuurmuseum met wat herbariummateriaal verrijkt door twee alpinisten die, bungelend aan een touw, varens plukten van de pijlers van de spoorbrug over de Nieuwe Maas.

bootje

Deze actie was een uitvloeisel van de muurplanten-inventarisatie die ik in de jaren 1991 en 1992 in Rotterdam heb uitgevoerd. Hierbij stuitte ik al snel op de rijk begroeide pijlers in de Wijnhaven en op een schitterende eikvaren begroeiing op de meest noordelijke pijler in de Nieuwe Maas. Probleem was destijds dat het niet mogelijk was deze pijlers dicht genoeg te benaderen om precies vast te stellen om wat voor soorten het ging. Bovendien maakten de waarnemingen ook zeer nieuwsgierig naar wat er op de pijlers in het midden van de rivier zou kunnen groeien. In een poging hier iets meer van te wetente komen vond ik de afdeling Onderhoud Havens van Gemeentewerken bereid mij in het najaar van 1992 met een bootje langs de pijlers te varen. Ook hierbij was het niet mogelijk direct bij de planten te komen, maar het tochtje leverde wel belangrijke informatie op: tongvarens, eikvarens, steenbreekvarens, ze waren allemaal op de pijlers aanwezig. Toch bleef de nieuwsgierigheid: zouden er misschien bre-

9 oktober 1993: een alpinist verzamelt muurplanten op een pijler van het luchtspoor in de Wijnhaven (foto: Remko Andeweg)

de eikvarens groeien? Welke soorten bevonden zich onder de exemplaren die niet uit de verte te herkennen waren? Het idee kwam op om te proberen bij de aanstaande sloop van de spoorbrug op de pijlers zelf te kunnen komen en de planten dan gelijk maar te plukken. Zij zouden anders toch maar verloren gaan en dan is het herbarium een betere plek dan de puinbreker.

bergbeklimmers

Overleg met de sloper van de brug bracht aan het licht dat zijn werkzaamheden geen mogelijkheden voor mijn plan boden, maar na beëindiging van het treinverkeer was toegang tot de brug wel met hem te regelen. Omdat ik geen moment overwoog om zelf langs de pijlers naar beneden te klimmen (ik word al dui-zelig als ik op een stoel sta) was het zoeken naar mensen met klim ervaring en -materiaal. Via-via kwam ik in contact met de Nederlandse Bergsportvereniging, afdeling Rotterdam. Klimcommissaris Frans Veelbehr, die zich ook al eens van de Euromast had laten zakken, was meteen bereid om zijn medewerking te verlenen en ook voor een tweede klimmer te zorgen.

Zo gingen wij dus op zaterdag 9 oktober in een gure wind de brug op. Boven de Wijnhaven had onze actie wel het één en ander aan bekijks, maar eenmaal boven de rivier scheen het weinig mensen op te vallen dat er twee kleurige figuurtjes aan touwen langs de pijlers hingen. Alleen een enkele passerende schipper keek verbaasd achterom. Aangezien de meest noordelijke pijler niet wordt gesloopt omdat daar het Maasbeeld weer aan komt te hangen, werden hier slechts wat losse bladeren geplukt. Van de andere pijlers werden soms emmers met varens mee omhoog gebracht.

steenbreekvarens

Wat heeft deze oogst nu concreet opgeleverd? Spectaculaire vondsten zijn uitgebleven, door de vaartocht wist ik tenslotte al redelijk wat er groeide en dat beeld is niet wezenlijk veranderd. Dus geen zwartstelen, schubvarens of andere stil gekoesterde verlangens. Dat wij een aantal smalle

Eikvarens op een van de pijlers van de spoorbrug over de Nieuwe Maas (foto: Remko Andeweg)

stekelvarens vonden, wekte geen verbazing aangezien deze soort op Rotterdamse muren vrij algemeen is en uit de verte niet van mannetjesvaren kan worden onderscheiden. Interessanter was de ontdekking dat steenbreekvarens, de meest waardevolle soort van de pijlerbevolking, zich niet op één maar op twee pijlers bevonden.

kolossale eikvarens

Tenslotte werd ik verrast door de afmetingen van de pollen eikvarens: kolossale wortelkluiten die soms helemaal buiten de muur waren gegroeid en zich hadden gevuld met een jarenlang opgehoopte massa stof, roet en kolengruis. De enig vergelijkbare situatie, een eikvarenbegroeiing in de Merwehaven, is hier kinderspel bij. Soms waren in zo'n wortelkluit meerdere varensoorten onontwarbaar door-een gegroeid, waardoor uit losse individuen een echte vegetatie ontstaan was. Een aantal van deze kluiten kwam met zo'n compleet wortelstelsel uit de muur los, dat ik besloot te proberen hen in leven te houden. Deze planten overwinteren thans in een kas en worden, als zij overleven, in het voorjaar uitgeplant in de botanische tuin op het Afrikaanderplein. Alle overige planten werden in de op de plukactie volgende weken gedroogd. Een merkwaardige activiteit, want wanneer is een bonafide verzamelaar in staat om op zo'n de-

structieve manier herbariummateriaal te verzamelen? Een complete populatie verdween hier tussen de kranten.

brede eikvaren?

Na het drogen werden vooral de eikvarens aan een nader onderzoek onderworpen. Daarbij bleek dat een aantal exemplaren, waaronder materiaal van de noordelijke pijler, kenmerken vertoont die aan de brede eikvaren toehoren. Het onderscheid tussen de twee eikvarensoorten is echter altijd een zeer ingewikkelde zaak en er zullen zich nog wat

specialisten over dit materiaal moeten buigen. Als zij mijn vaststelling bevestigen dan zijn dit, naast één onduidelijke vondst in de Maashaven, Rotterdams enige brede eikvarens.

Het spreekt vanzelf dat zulk materiaal als hier is verzameld niet mag blijven hangen in een particuliere verzameling maar, als verslaglegging van wat eens op een Rotterdamse spoorbrug groeide, in een voor onderzoek en educatie toegankelijk herbarium moet worden opgeslagen. Het Natuurmuseum Rotterdam is daarvoor natuurlijk de meest aangewezen plek.

Remko Andeweg (Gemeentewerken Rotterdam)

DE EEN Z'N DOOD IS DE ANDER Z'N BROOD

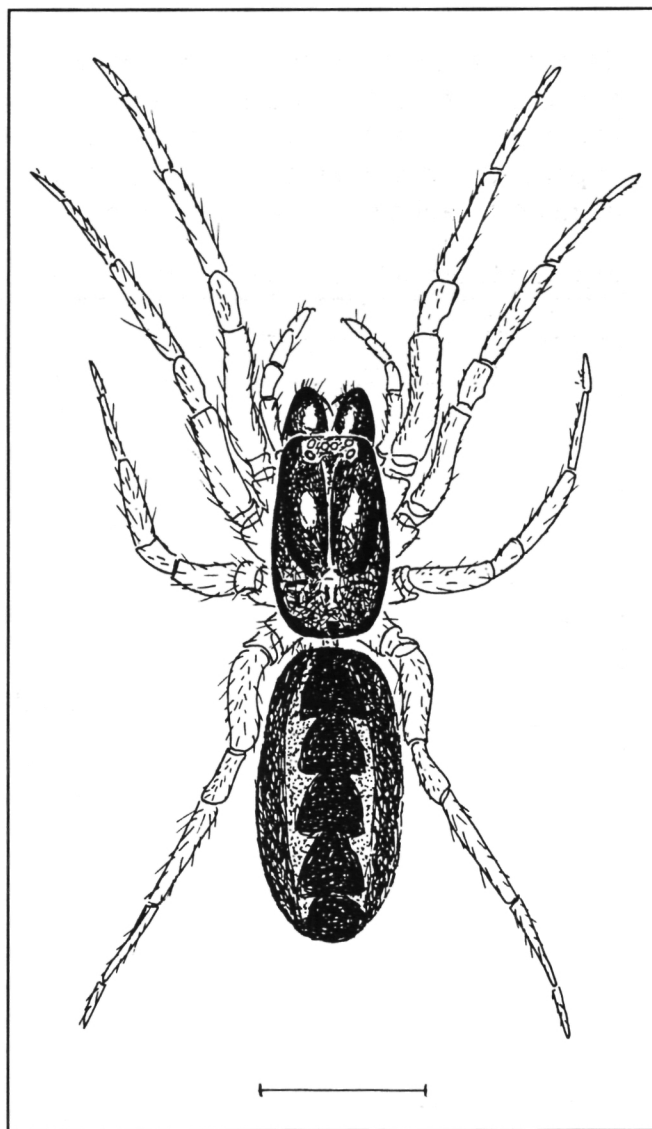
ofwel een triest geval van uitsterven in Rotterdam

Helaas kan ik niet uit ervaring spreken, maar ik ben direct bereid ieder verhaal te geloven over giftige spinnen die van tijd tot tijd per schip arriveren in Rotterdam uit Brazilië, Australië of een ander exotisch oord. Spinnen laten zich nu eenmaal gemakkelijk als versteking transporteren. Gevaarlijke spinnen zijn echter zeldzame gasten aan boord en daar zullen weinig mensen om treuren. De aankomst van een bananenspin, een tarantula of een andere giftige griezel in Rotterdam gebeurt alleen als incident en in al die jaren dat Rotterdam een internationale havenstad is, werd de veiligheid van de plaatselijke bevolking nooit door een invasie van giftige spinnen bedreigd. Van nature komen hier geen gevaarlijke spinnen voor en de uitheemse soorten, die incidenteel met een scheepslading afgeleverd worden, hebben zich nooit blijvend aan de oevers van de Nieuwe Maas kunnen vestigen.

de stuipen op het lijf

Dat er in Nederland geen gevaarlijke spinnen voorkomen wil overigens niet zeggen dat inheemse spinnen niet kunnen bijten. Sommige

De engste spin van Nederland: Segestria florentina, een vrouwtje; maatstreepje = 1 cm (A. Decae)

soorten zijn daar wel degelijk toe in staat, maar een geval van spinnebeet is in Nederland uiterst zeldzaam. Alleen de grootste soorten kunnen met hun gifkaken onze huid doorboren en daarbij is het een geruststellende gedachte dat hun beet hoogstens het effect heeft van een wespesteek. Er is daarom geen enkele reden om in Nederland beducht te zijn voor spinnen. Niettemin is er hier een aantal soorten spinnen die mensen regelmatig de stuipen op het lijf jagen. De grote bruine huisspinnen van het geslacht *Tegenaria* die, de poten meegerekend, een lengte van minstens 7 cm kunnen bereiken en die wel eens met hoorbare tikjes over het parket rennen, zijn misschien het beste voorbeeld. Ook dikke kruisspinnen die onzichtbaar in webben boven donkere tuinpaden zitten en dan plotseling woest krioelend in je haar blijven hangen, kunnen voor bloedstollende ervaringen zorgen.

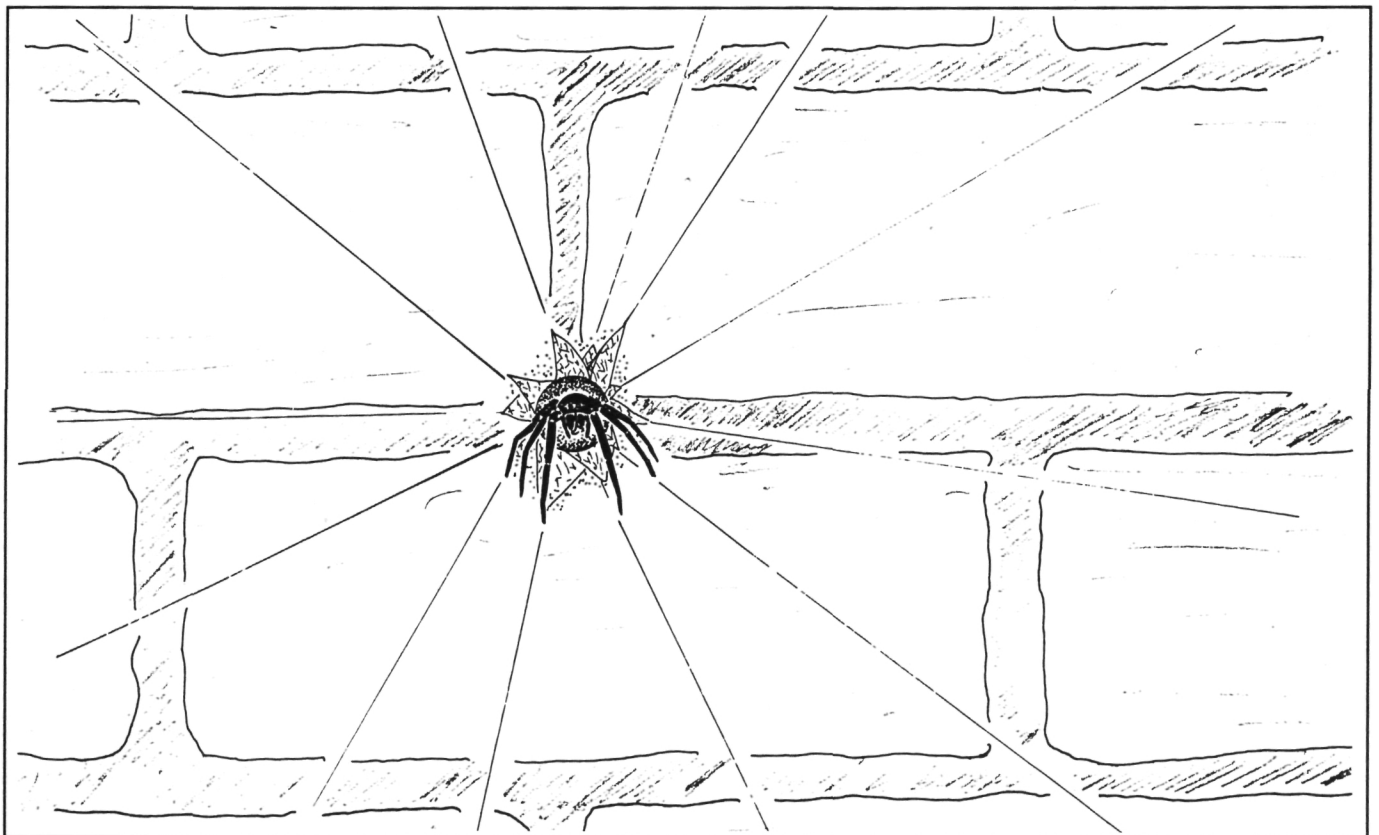
stevig postuur

De allerengste spin van Nederland heeft geen Nederlandse naam omdat hij tot vreugde van veel mensen (neem ik aan) maar in een heel beperkt gebied voorkomt en omdat weinig mensen er ooit mee in aanraking komen.

De mensen die deze spin wel onder ogen krijgen en zeker als dat gebeurt terwijl de spin in actie is, vergeten hem hun leven lang niet meer. De naam van deze geheimzinnige griezel is *Segestria florentina*. Met een opvallend stevig postuur en een lengte van een centimeter of zes behoort *S. florentina* tot de meest robuuste vaderlandse spinnen. Een gitzwart lichaam, groene metallicglanzende en geprononceerde kaken dragen samen met zes van de acht naar voren gerichte, lange zwarte poten extra bij aan het sinistere uiterlijk van deze spin. En dan het gedrag! *S. florentina* heeft zijn domicilie in spleten in oude muren. In zo'n spleet spint hij een buisvormig nest en rondom de ingang van dat nest worden typisch stervormig enkele 'struikeldraden' over het oppervlak van de muur gesponnen. Bij de geringste aanraking van die draden stuift de spin met al die lange poten vooruit en die opvallende groene gifkaken in de aanslag agressief naar buiten. Dit heeft een verstenend effect op prooidieren en toeschouwers.

Het leefgebied van *S. florentina* strekt zich uit over Zuidwest-Europa en in Nederland bereikt de soort haar Noordgrens in Zeeland. In het milde kustklimaat kan deze soort zich

Segestria florentina in de ingang van het nest, met het typische stervormige patroon van struikeldraden (A. Decae)

kennelijk op onze breedtegraad nog net handhaven. De aller noordelijkste populatie ooit aangetroffen bevond zich in Den Haag.

uitgeroeid

Ook Rotterdam had een eigen kolonie van deze zwarte griezels en was daarmee de op één na noordelijkste plaats waar *S. florentina* voorkwam. De verleden tijd van 'bevond', 'had' en 'voorkwam' in de laatste zinnen duidt er al op dat er iets is veranderd. Zowel de Haagse als de Rotterdamse populaties van *S. florentina* zijn de laatste tijd sterk onder druk komen te staan en het is niet onwaarschijnlijk dat beide, twee jaar geleden nog bloeiende, spinnengemeenschappen inmiddels zijn uitgestorven. Het verlies van een zo tot de verbeelding sprekende soort moet vanzelfsprekend als een ernstige verarming van de stedelijke fauna worden beschouwd. In Den Haag concentreerde *S. florentina* zich op de hoek van het Spui en de St. Jacobstraat. Met de bouw van een nieuw theater op die plaats, waar eerst een paar krottige panden en een oud transformator-station stonden, is deze unieke populatie, de allernoordelijkste ooit gevonden, uitgeroeid.

ook in rotterdam

In Rotterdam floreerde *S. florentina* tot voor kort op de hoek van de Calandstraat en de Rivierstraat. Tussen de slecht gevoegde bakstenen van een in bouwvallige staat verkerend voormalig pakhuis waren tientallen woonhuizen gesponnen en overal op de gevel lagen de boobytrap-draden die de spin zo gemakkelijk aanzetten tot de aanval. Ook deze exotische populatie is inmiddels ten prooi gevallen aan de vooruitgang. In dit geval is het de Stichting Studenten Huisvesting Rotterdam (zoals ik opmaak uit het gevel opschrift 'SSHR Caland II') die het oude pakhuis heeft omgetoverd in een complex ongetwijfeld gerieflijke en comfortabele wooneenheden, waarbij als onderdeel van de renovatie de gevel opnieuw is gevoegd. Zoals gezegd is *S. florentina* afhankelijk van muren met veel spleten en gaten en is het leven op de dicht gesmeerde muren van SSHR Caland II voor deze soort onhoudbaar geworden. *S. florentina* heeft hiermee ook het tweede noordelijke

bolwerk moeten opgeven en is weer tot bezuiden de grote rivieren teruggedrongen. Niet alleen door giflozingen en ontbossing heeft de mens een destructieve invloed op flora en fauna, maar ook door het vervangen van wijkende houten sponningen en kozijnen door in kunststof gevat dubbelglas. Onze hedendaagse zorg over onze eigen vernietigende invloed op de natuur is in alle opzichten gegrond.

reactie op verandering

Het uitsterven van *S. florentina* in Rotterdam is natuurlijk onvergelijkbaar met de uitstervingsgolf waarvan we aannemen dat die momenteel op aarde plaatsgrijpt als een direct gevolg van ons doen en laten en waarover zoveel mensen zich zorgen maken. *S. florentina* is niet van de aardbodem, maar hooguit uit Zuid-Holland verdwenen en komt ten zuiden van Zierikzee nog talrijk voor. Toch vertelt de geschiedenis van *S. florentina* in Nederland iets belangrijks over het functioneren van de gehele natuur. Omdat het oppervlak van de aarde voortdurend verandert, moet de levende natuur, volledig aan het aardoppervlak gebonden als zij is, voortdurend mee veranderen. Dat gebeurt altijd op globaal dezelfde manier. Het doet er daarbij absoluut niet toe of de verandering in het aardoppervlak een menselijke of een natuurlijke oorzaak heeft, de levende natuur reageert altijd op dezelfde tweezijdige manier. Enerzijds maakt elke verandering slachtoffers en anderzijds schept elke verandering ruimte voor nieuwe vormen. Dat we momenteel in het kader van de stadsvernieuwing en renovatie Rotterdam enerzijds beroven van één van de meest tot de verbeelding sprekende spinsoorten kon pas gebeuren nadat we eerst een stad gebouwd hadden en die vervolgens voldoende hadden laten vervallen, zodat *S. florentina* zich er kon vestigen. Anderzijds hebben de Rotterdamse studenten en de gehele fauna die ze met zich meedragen, een mooie nieuwe vestigingsplaats gekregen.

Arthur Decae *

* drs A.E. Decae is de nieuwe collectiebeheerder spinnen

Het kind van de rekening

Er is weer een jaar voorbij. Donkere dagen, olieballen, klaasgedichtjes en temperaturen beneden mijn preferentiewaarde maken duidelijk dat 1993 exit is. Met 1993 is nogal wat verloren gegaan. De beroemde brug uit 1566 in Mostar bijvoorbeeld. We hebben er wel een schoolvoorbeeld van hypocrisie aan overgehouden: de Kroatische legerofficier die wist te vertellen dat hij weliswaar de brug had laten beschieten, maar dat die domme brug vervolgens geheel eigener beweging is ingestort. Dat hattie nou niet moeten doen.

Over de oorlog op de Balkan is natuurlijk al meer geschreven dan ik in mijn leven ooit zal kunnen lezen. Over de waanzin van alle partijen en over de - al dan niet tot beleid verheven- onmogelijkheid om die waanzin een halt toe te roepen. Wat mij het meest blijft is het lot van de kinderen. Als volwassen mannen elkaar met gretigheid de hersens willen inslaan, soit, maar dat ze dat ook kinderen willen aandoen is een ontwikkeling waar ik met mijn pet niet bij kan. Welke destructieve filosofieën liggen ten grondslag aan het willens en wetens beschieten van een schoolplein vol kindertjes? Ik zie de beelden nog: kleutertjes met afgeschoten been-tjes die kruipend een goed heenkomen proberen te zoeken. En dan die moord in Engeland, waar twee knaapjes van 10 een peutertje van 2 jaar ontvoeren, maltraiteren, tot de dood toe stenigen, om tenslotte het lichaampje door een trein in tweeën te laten rijden. Zoals ze zeiden, om eens mee te maken hoe zoiets gaat.

Dan hadden we het afgelopen jaar nog een Haagse kwakzalver die een meisje van twee geen hartoperatie toestond (omdat er iets met de yin en de yang niet goed zat, of vergelijkbaar gezwets), waardoor het kindje overleed. En een idioot die het vierjarig zoontje van zijn vriendin in een sloot verdronk door erop te gaan zitten. Ook de vriendin was trouwens al vermoord door meneer.

Het zal me allemaal wel extra aangrijpen omdat ik zelf thuis zo 'n liefklein kabouter-tje van (nu) anderhalf jaar heb rondstappen, maar eigenlijk mag dat mijn beoordelingsvermogen niet beïnvloeden. Ik probeer altijd met een biologische verklaring te komen. Die ligt in Sarajevo, Engeland, Den Haag en in de sloot ongetwijfeld op het vlak van de geschift-hed.

Geschift-hed is een aantasting van de hersenen waarbij de moleculen die de beslissingen voor ons nemen iets anders doen dan dat ze zouden moeten doen. Vervolgens voeren de door de hersenen aangestuurde spieren de misvormde opdrachten ook daadwerkelijk uit en seinen onze ogen, die dat daarna allemaal zien, terug naar de hersenen dat het waarachtig is gelukt. Daarmee is de onschuld uitgesloten. Helaas hebben de Bosnische schoolkindertjes en andere peutertjes en kleutertjes niets meer aan een biologische verklaring. Daarom ook overheerst bij mij een biologisch gevoel: dat van de walging.

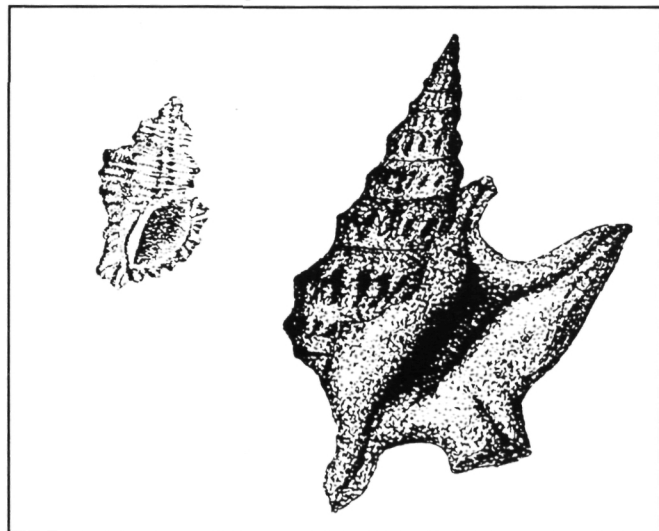
We zullen hopen dat in 1994 de natuurlijke selectie zich in negatieve zin niet zozeer richt op de kinderen, als wel op de geschiften van deze wereld. Want daarvan kunnen we er wel wat minder gebruiken.

Jelle W.F. Reumer

De aanwinsten-registratie beëindigde 1993 met nummer 579. Dat betekent dat er 579 'monsters' zijn binnengekomen. Vijf meer dan in 1992. Aan dit getal moet niet al te veel absolute waarde gegeven worden; één monster kan namelijk 600 vlinders maar ook slechts één nietig wormpje betreffen. In 1993 is de NMR-collectie hoe dan ook flink uitgebreid.

Dit overzicht handelt over 398 monsters, waarvan Jan Lucas er 243 (!) inbracht. U begrijpt dat de zeediertjes hierdoor alle andere groepen overschaduwden. Ik moet me wat betreft Jan z'n strandvondsten beperken tot een aantal bijzonderheden: noordhoren *Neptunea antiqua* van Hoek van Holland en Ameland; een pelikaansvoet *Aporrhais pespellicani quadridus* van Ameland; een eikapsel van een dwergpijlintvis *Allotheutis subulata* van Hoek van Holland; twee soorten zeepissebedden: *Idotea metallica* ('s-Gravezande) en *I. pelagica* (Hoek van Holland); de zeenaaktslak *Coryphella gracilis* var. *smaragdina* van Zoutelande, Zeeland; de (fossiele) pelikaansvoet *Aporrhais scaldensis* van Hoek van Holland; ook van dat strand een aantal kleine horentjes: *Lacuna crassior*, *Oenopota turricula*, *Acteon tornatilis*, *Hinia pygmaea* en *Ocenebra erinacea*; ook nog een tweekleppig schelpje *Musculus tumidus* en een paar fragmentjes van stoottandjes *Dentalium vulgare* (Hoek van Holland). Zeker het vermelden waard zijn de 74 zeespinnen *Endeis spinosa* die van

Stekelhoren [*Ocenebra erinacea*] (links) en pelikaansvoet [*Aporrhais pespellicani*] (rechts); overgenomen uit ZEEBOEK (KNNV-veldgids no. 2)

een frisdrankkratje op het strand tussen Katwijk en Noordwijk werden gepeuterd. Verder ook nog de nodige soorten krabben, garnalen, mosdierjes, wieren, wormen en zee-sterren, -appels, -pokken en -klitten. Andere gulle gevers brachten een rivierkreeft uit Wales (Sietse de Vries); twee paratypes van de nieuw beschreven Turkse landslak *Schileykula aculeata* Gittenberger & Menkhorst 1993 (Menkhorst); twee korfmosselen *Corbicula fluminea* van het Hoekse strand (Reumer); een fraaie rolsteen bestaande uit fossiel koraal van de Schotse Farne Eilanden (van Raalte); landslakken uit Guatemala (Henk de Jong) en zoetwatermosselen uit Rusland (Heij).

zoogdieren

Opgezette zoogdieren - waaronder een fraaie coyote -, vogels en insektenpreparaten ontvingen we nadat de Rotterdamse School Vereniging aan de Schiedamsesingel de zolder had opgeruimd. Een uit de Noordzee opgeviste bovenschedel van een tuimelaar ontvingen we van Erwin Kompanje. Een rugwervel van een orka afkomstig uit opgespoten zand van het strand van Haamstede werd ons geschonken door mevrouw van Dishoeck. Jan Lucas schonk een rugwervel van een bruinvis van het strand van Ameland. Nog meer wervels: van een potvis door Klaas Post opgevisst uit de Noordzee (Kompanje). De dierenambulante bracht een jonge vos die in Schiedam was aangereden. Vooroorlogs slachtafval van rund en varken werd opgediept uit de Bergse Voorplas (Olsson). En uit een bouwput in IJsselmonde kwam (al in 1963) een mooi beken van een paard (Groothuis). Uit Turkije, Spanje en Luxemburg kwamen verschillende muizen- en rattensoorten: o.a. *Meriones* sp., *Arvicola terrestris*, *Microtus nivalis* en *Apodemus mystacinus* (Mulder). Ook afkomstig van John Mulder was een dwergvleermuis uit de Disselstraat, Rotterdam. Een bosmuis uit Strijbeek ontvingen we van John Polder. Uit de oude verzameling van W.C. van Heurn bereikte ons een 'plattehuide' en skeletdelen van een muskusrat. Verder: 35 dasseschedels, een eilandvorm (Skokholm, Wales) van de huismuis, een opgezette fret en een hermelijnebalg (Kompanje); en diverse ratten, muizen

en vogels die de kat van René van Dongen verzamelde. Ook weer een mammoetkies; een hele fraaie opgevisst door Stephan van Eenennaam op de steenbanken 10 mijl buiten Westkapelle. Amfibieën en reptielen: een ongedetermineerde slang uit Bahrein (Otten); een trapslag *Elaphe scalaris* uit Spanje (Ingrid de Vries); een salamander uit een aquarium en een pad *Bufo calamita* uit Roermond (Mulder). Aan vissen kregen we uit de koelwaterinlaat van de Maasvlakte-centrale snotolven, een harnasmannetje, een adderzeenaald en een rivierprik (van Swelm & Kompanje); verder een tarbot, een pitvis en een tong van Hoek van Holland en Katwijk (Lucas).

vogels

Tussen de schenking van de Rotterdamse School Vereniging bevond zich een opgezette nachtzwaluw waarvan het etiket vermeldt 'gev. nabij Rotterdam, 19-9-1914'. Enige tientallen opgezette vogels voor de educatieve collectie kregen we via Henk Menkhorst van de Ichthus-PABO. Ook al in geconserveerde staat is het 'halfpreparaat' (huid & skelet) van een amazonepapegaai (Kompanje). Lenie Goudswaard vond een winterkoninkje bij het museum en de sperwer die tegen het raam van mevrouw Fiorani in Overschie vloog, bereikte ook het museum. Loek Aarssen bracht een zwarte mees mee uit Zwitserland. Norman van Swelm bracht een pracht-aanwinst: een volwassen zwartkopmeeuw die hij langs de Oesterdam (Tholen, Zeeland) vond. Ook de rosse grutto (zomerkleed) die hij onder de hoogspanningsleiding op het Hellegatsplein

aantrof is een welkome aanwinst voor de vogelcollectie. Verder: sijs en houtsnip uit Hendrik Ido Ambacht (Vis), vink van Ameland (Lucas) en kerkuil van de Veluwe (Kompanje). De Vogelklas Karel Schot bracht een groot aantal vogels die hun trauma's, ondanks de deskundige zorg in het asiel, niet te boven kwamen: tussen de uilen, sperwers en stormvogeltjes bevond zich zelfs een steppenarend die na een zeereis van de Rode Zee tot Bremerhaven, verzwakt op een achterkamer in het Oude Noorden terecht kwam en uiteindelijk na een lange verpleegperiode in de vogelklas overleed.

planten, insekten en boeken

Via Ben Otten ontvingen we een klein herbarium met Nederlandse planten verzameld tussen 1956 en 1980 door L.J. Blanche Koenlensmid - v/d Weerd. Rotterdamse flora werd ingebracht door van der Voet, Reumer en Heij. Kees Heij schonk ook 15 planten uit Rusland. Maarten van Daalen schonk zijn oude HBS herbarium met 19 planten uit Java. De insektenafdeling kreeg een flink aantal aanwinsten te verwerken: een geelgerande waterkever en een loopkever uit Turkije (Mulder); drie fraaie vlinders van het geslacht *Delias* uit Australië (de Vries); 32 nachtvlinders uit Sumatra, Sulawesi en Java (Vis); een veenmol uit Reeuwijk (Booster); 70 nachtvlinders uit Turkije (Vis); drie nachtvlinders uit het Staelduinsebos (Lucas); 800 geprepareerde en geëtiketteerde insekten, voornamelijk Nederlandse kevers (van Zanen); 600 palearctische vlinders uit de collectie Coene; 205 dag en nachtvlinders uit Turkije en India (Vis). Tenslotte: de ontdekking in Vlaardingen door Ben van As van de voor Nederland nieuwe sprinkhaansoort *Meconema meridionale* (de zuidelijke boomsprinkhaan) is inmiddels in de NMR-collectie doorgedrongen; van As schonk twee op 15 november langs de Bonnweg in Vlaardingen doodgevonden exemplaren. De bibliotheek werd aangevuld met flinke schenkingen van Nieuwenhuis, Menkhorst en Elfferich. Een zeer substantiële aanwinst betreft 17 meter biologieboek en 70 dozen met overdrukken op het gebied van de erfelijkheid uit de nalatenschap van Prof.dr. J.M. van Brink.

Kees Moeliker

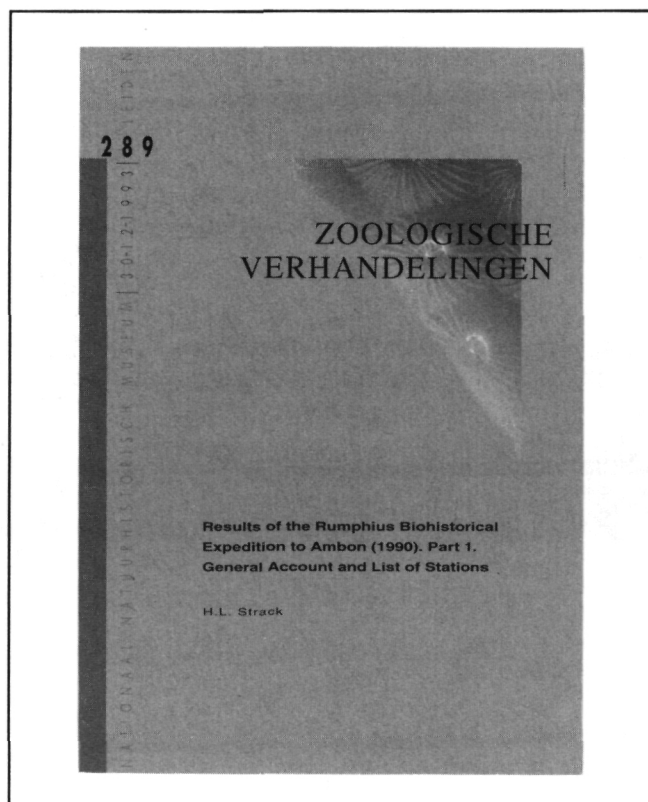
De laatste aanwinsten van 1993

569	<i>Laminaria digitata</i>	1 ex.
570	<i>Ophelia borealis</i>	1 ex.
571	<i>Asterias rubens</i>	2 juv. ex.
572	<i>Meconema meridionale</i>	1 ♂ + 1 ♀
573	<i>Crassostrea gigas</i>	1 doublet
574	<i>Pisarcinus holsatus</i>	5 ex.
575	id.	3 ex.
576	<i>Pisarcinus marmoratus</i>	1 ex.
577	<i>Pisarcinus maenas</i>	1 ex.
578	<i>Diogenes pugilator</i>	1 ex. def.
579	<i>Corbicula fluminea</i>	2 doublet
1994		
94-001	<i>Sporobolus spirillum</i>	2 kolonies
002	<i>Tubularia indivisa</i>	2 kolonies

1e verslag Rumphius-expeditie

Het eerste (algemene) verslag van de Rumphius Biohistorische Expeditie naar Ambon is 30 december j.l. gepubliceerd in ZOOLOGISCHE VERHANDELINGEN (Leiden) 289. Het is (in het engels) geschreven door expeditieleider Hermann Strack. Hij beschijft in de inleidende hoofdstukken van dit 72 pagina's tellende epistel de achtergronden en doelstellingen van de expeditie, de samenstelling van het expeditieteam, de faciliteiten en gebruikte uitrusting, leven en werk van Rumphius alsmede een overzicht van eerder marien-biologisch onderzoek op Ambon. Het merendeel van de publicatie geeft een uitvoerige, met zwartwitfoto's geïllustreerde, beschrijving van alle localiteiten waar werd verzameld en een lezenswaardig 'van-dag-tot-dag' verslag van het verloop van de expeditie. De foto's van expeditieleden in actie tonen hoe en onder welke (barre) omstandigheden gewerkt werd. Het hoofdstuk 'voorlopige resultaten' geeft algemene informatie over de diergroepen die voor studie werden verzameld, de nauwkeurigheid van Rumphius' oorspronkelijke waarnemingen en het huidige mariene milieu van Ambon. Gebleken is dat de Ambonese wateren gekenmerkt worden door een rijke diversiteit aan soorten die nog steeds grote gelijkenis vertoont met de drie eeuwen geleden door Rumphius beschreven situatie. Negen fraaie kleurenfoto's van krabben, zeeëgels, garnalen en naaktslakken - welke bijna allemaal in grootformaat op de tentoonstelling te zien zijn - completeren deze uitgave. Op de meer diepgaande resultaten per diergroep moeten we nog wachten; ze zullen als onderdelen van de

serie *Results of the Rumphius Biohistorical Expedition to Ambon (1990)* - waarvan deze publicatie *part 1* is - door een dertigtal specialisten uit binnen en buitenland worden gepubliceerd in Zoologische Mededelingen en Zoologische Verhandelingen. Voor geboeid geraakte bezoekers van de tentoonstelling of voor hen die dit algemene expeditieverslag willen napluizen op vele wetenswaardigheden is het zeker een aanrader. Auteur Hermann Strack heeft het museum een beperkt aantal exemplaren aangeboden die we voor de sterk gereduceerde prijs van f 25,- (normale prijs f 36,-) in de museumwinkel verkopen. Haast u!

colofon

Straatgras is een kwartaal-uitgave van het Natuurmuseum Rotterdam waarin opgenomen mededelingen van de vereniging Natuurmuseum Rotterdam N.M.R. Oplage 400
ISSN 0923-9286

adres

Natuurmuseum Rotterdam
Westzeedijk 345 (in het Museumpark)
3015 AA Rotterdam
dinsdag - vrijdag : 10 -17 uur
zondag: 11 - 17 uur
correspondentie
postbus 23452
3001 KL Rotterdam
telefoon 010 - 4364222
fax 010 - 4364399

aan dit nummer werkten mee

Rocka Reprografie (druk)
Remko Andeweg (tekst & foto's)
Arthur Decae (tekst & figuren)
Anthonie van Peursen (foto)
Jelle Reumer (tekst en figuur)
Kees Moeliker (tekst & eindredactie)